

Vuursteen, fossielen en bijgeloof

Tekst en foto's
Mart Krook

↑ Donderstenen

↑ Bliksemsteen

↑ Rammelsponsje

Vuursteen bevindt zich al meer dan honderdduizend jaar in de Drentse bodem. Sinds de eerste mensen zich hier vestigden, bewerkten zij dit materiaal tot wapens en werktuigen. Daarnaast kreeg het in de loop der eeuwen ook een bijzondere betekenis: men schreef er beschermende en andere magische krachten aan toe.

Bijgeloof

Vuursteen kwam tijdens de Saale-ijstijd vanuit Scandinavië en Noord-Duitsland naar het noorden van Nederland. In het verleden wist men niet wat fossielen precies waren. Veel mensen zagen deze bijzondere stenen daarom als iets bovennatuurlijks: een teken van goddelijke interventie, een mythe of een religieuze boodschap. Zo werden dierlijke overblijfselen soms geïnterpreteerd als slachtoffers van de Bijbelse zondvloed, of als resten van draken of blikseminslagen. Tegelijkertijd geloofden anderen dat bepaalde voorwerpen of rituelen geluk of juist ongeluk konden brengen. Een rationele verklaring had men niet; men schreef de voorwerpen magische krachten toe die bescherming, genezing of voorspellende gaven konden bieden.

Donderstenen

Opvallende stenen met een vijfstralige tekening, die men vroeger op akkers en heidevelden in Drenthe vond, noemde men donderstenen of grommelstenen. Men geloofde dat de Germaanse dondergod Thor ze tijdens een onweersbui uit de hemel had geslingerd. Deze sage gaat terug tot de Germaanse tijd, zo'n 2000 jaar geleden, toen men geloofde dat zulke bijzondere stenen bescherming boden tegen blikseminslag of boze geesten. Ze werden zelfs gebruikt als geneesmiddel of talisman. Wanneer mensen niet begrijpen waarom bepaalde voorwerpen of verschijnselen bestaan, bedenken ze vaak zelf een verklaring. Die verhalen worden vervolgens doorgegeven aan anderen en aan volgende generaties. Wetenschappelijk onderzoek heeft inmiddels uitgewezen dat deze donderstenen in werkelijkheid versteende zee-egels zijn, zoals *Echinocorys* of *Galerites*, afkomstig uit het Oostzeegebied.

Bliksemstenen

Een andere opvallende steen heeft de vorm van een afgebroken pijl. In Drenthe wordt deze maar zelden gevonden, maar in Twente komt hij vaker voor. Deze stenen staan bekend als donnerkeilen of bliksemstenen en

zouden met bliksem ook afkomstig zijn van Thor of de oppergod Donar. Door hun pijlvorm werden ze ook wel duivelsvingers genoemd, omdat sommigen dachten dat ze van de duivel afkomstig waren. Zulke stenen zouden bescherming bieden tegen blikseminslag en tegen allerlei kwalen. In een tijd zonder artsen vertrouwde men immers op medicijnmannen, volksgenezers en magische voorwerpen. In werkelijkheid zijn het versteende resten van een uitgestorven inktvis: het harde inwendige skelet, het rostrum, dat we een belemniet noemen.

Rammelsteen

In sommige kogelronde vuursteentjes zit een klein rond sponsje verstopt: *Plinthosella squamosa*. Aan de buitenkant zie je vaak kleine gaatjes. Net als veel andere zwerfstenen zijn deze vuursteentjes afkomstig uit Denemarken en Noord-Duitsland en tijdens de ijstijd in onze provincie terechtgekomen. Rond het sponsje vormt zich een dikke schil van vuursteen. Door het rollen in de branding is het sponsje waarschijnlijk losgeraakt, waardoor het binnenin kan bewegen. Als je zo'n steentje schudt, hoor je het sponsje rammelen, vandaar de naam rammelsteen. Er lijkt geen direct verband te zijn tussen dit rammelende sponsje en bijgeloof, al zullen mensen het bijzondere geluid ongetwijfeld opmerkelijk hebben gevonden.

Hühnergötter

Een scherp onderscheid tussen geloof en bijgeloof is eigenlijk niet te maken. Wat voor de Germanen volwaardig geloof was, beschouwen wij nu als bijgeloof. Ook aan vuurstenen

Paspoort Vuursteen

Naam > Vuursteen (flint)

Bijnamen > Dondersteen, bliksemsteen, rammelsteen

Leeftijd > circa 70-100 miljoen jaar

Herkomst > Ontstaan in de Krijtze; naar Drenthe gebracht door landijs uit Scandinavië

Vindplaatsen > Akkers, zandgronden en omgeving van hunebedden in Drenthe

Uiterlijk > Grijs, zwart of bruin; vaak met witte kalkkorst; glad of scherp gebroken

Eigenschappen > Geeft vonken bij slaan, breekt schelpvormig met scherpe randen

Gebruik in de prehistorie > Voor het maken van gereedschap zoals pijlpunten en messen, om vuur mee te maken (vuurslag)

Fossiele inhoud > Kan resten bevatten van zeeorganismen zoals zee-egels, sponzen en schelpen.

Functioneert als natuurlijke 'tijdcapsule' uit de prehistorische zee.

Status > Algemeen voorkomend, maar elke vondst is uniek

Opmerking > Vuursteen is zowel een geologisch als cultureel erfgoedobject

met een natuurlijk gat erin werden bijzondere krachten toegeschreven. Ze komen veel voor in onze provincie. Een inwoner van Zuidwolde heeft er zelfs een grote verzameling van, allemaal aan touwtjes geregen en opgehangen aan deuren, bomen of muren.

Volgens overlevering geloofde men dat kippen beter eieren legden wanneer zo'n steentje bij het kippenhok werd opgehangen. In Duitsland worden deze stenen Hühnergötter (hoendergoden) genoemd. Men geloofde dat ze geluk brachten, niet alleen voor pluimvee. Waarschijnlijk werden ze oorspronkelijk ter bescherming opgehangen; later schreef men er ook geneeskrachtige eigenschappen aan toe. In Noord-Duitsland, vooral op het eiland Rügen, worden grote exemplaren zelfs gebruikt als bloempot (Sassnitzer Blumentöpfe). Ook daar ziet men ze nog steeds als geluksbrengers.

Tussen mythe en werkelijkheid

Ook vandaag de dag wordt vuursteen gezien als een helende steen die overvloedige energie zou afvoeren en voedende energie aantrekt. Het zou rust en balans brengen in de hormoonhuishouding, wilskracht versterken en zelfvertrouwen opbouwen. En dat is nog maar een kleine greep uit de vele eigenschappen die mensen aan deze steen toeschrijven. Uiteindelijk geldt: je moet erin geloven, anders blijft het, net als vroeger, bijgeloof. De fascinatie voor deze eeuwenoude stenen uit de Drentse bodem is echter onverminderd groot.

← Hühnergötter